

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора філологічних наук, професора,
проректора з наукової роботи і міжнародного співробітництва
Київського національного лінгвістичного університету

Корольової Алли Валер'янівни про дисертацію

КАРНАУХА СЕРГІЯ ВАСИЛЬОВИЧА

“Лінгвосугестивні технології інформаційної війни”,

подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
у галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія

Наукове обговорення проблеми розроблення і застосування технологій інформаційних війн останнім часом зосереджене на аналізі механізмів і способів конструювання подій, пов'язаних із повномасштабним вторгненням РФ в Україну (монографічні праці: “Світова гібридна війна: український фронт”, “Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця”, “Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл” та ін.), та їх сугестивного впливу на цільового адресата за допомогою мовних і дискурсивних практик. Попередні висновки вчених за результатами опрацьованого фактичного матеріалу у цій сфері дають підстави припустити, що неодноразово уже досліджуваний концепт ВІЙНА під впливом сьогоденних подій зазнав значних трансформацій: від поняттєвої зони до ціннісно-образної, де в ядерному його шарі об'єктивується й вербалізується феномен інформаційної війни в його суміжності з парадигмою таких понять, як *гібридна війна, семантична війна, консцієнтальна війна, когнітивна війна* (стор. 26 дис.).

Як переконливо зазначає сам автор дисертації, “... російська пропаганда активно використовує дискурси з високим рівнем сугестивності” (стор. 17 дис.), що системно коригують поведінку й ціннісну систему загалом різних цільових аудиторій. При цьому домінантами смислоутворюваних технік сугестивного впливу є мультимодальність, наративність, емоційність, інтертекстуальність, ритуалізованість, повсюдність (оперативне просування за різними каналами комунікації), збільшення кількості патогенних текстів.

У зв'язку з цим надважливим завданням передовсім для лінгвістів залишається вироблення проактивної контрсугестивної системи, спрямованої як на підвищення когнітивної резилентності українського суспільства, зокрема на забезпечення терапевтичних комунікацій, так і на розбудову асиметричних контркомунікаційних відповідей ворогу (стор. 17, 56 дис.).

У цьому полягає не лише **актуальність** обраної теми дисертації, а й її перспективність, що стимулює до продовження пошуку лінгвістичних механізмів попередження впливу деструктивних інформаційних атак ворога та формування національно-свідомої стійкості українців.

Застосування комплексного когнітивно-прагматичного і мультимодально-дискурсивного підходів для створення контрсугестивного контенту на прикладі дискурсів Центру моніторингу інформаційного простору та протидії Штабу Командування Сухопутних військ ЗС України в умовах повномасштабного вторгнення РФ є новим кроком у вивченні взаємодії таких когнітивних понять, як свідомість, мова, дискурс інформаційної війни і лінгвосугестивний вплив.

Дисертант чітко сформулював **мету дисертації** – на основі мультимодального дискурс-аналізу визначити типологію, специфічні ознаки лінгвосугестивних технологій інформаційної війни та установити особливості застосування контрсугестивних технологій проактивної протидії ворожим впливам під час вторгнення РФ в Україну, яку успішно реалізував шляхом послідовного і ретельного виконання сформульованих у Вступі завдань (стор. 19-20 дис.).

І мета дисертації, і її завдання корелюють із предметом дослідження, яким є лінгвосугестивні технології інформаційної війни. Як бачимо, у визначеному автором предметі наукової рефлексії уже міститься гіпотетичний науковий результат, що акцентує на типовості застосовуваних пропагандою РФ лінгвосугестивних технологій впливу на цільову аудиторію.

Отримані й презентовані здобувачем нові наукові результати дослідження повною мірою відображено в його публікаціях (опубліковано 9 праць: з яких 3 статті у наукових періодичних виданнях України категорії

«Б», 1 стаття в міжнародному науковому виданні, 2 виступи на наукових конференціях різних рівнів й 3 наукові праці, які додатково відображають результати дисертації), а науковий рівень виконаної дисертації відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ України № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023).

Наукова новизна отриманих результатів дисертації Карнауха С.В. визначається тим, що в ній *уперше* доведено, що системний характер деструктивних лінгвосугестивних впливів російської пропаганди на різні цільові аудиторії РФ, України, країн Заходу закладено в державних доктринальних документах РФ з питань національної безпеки й позиціоновано в доктрині “Русський Донбас”, впровадженій на ТОТ Луганської і Донецької областей у 2021 році. Ці документи закріплюють поняттєвий апарат інформаційної війни в концептуальній картині світу громадян РФ і мешканців ТОТ; визначено етапи формування поняття *інформаційна війна* – від виникнення його у безпековому дискурсі (1970-ті рр.) до його міждисциплінарних досліджень (2000-і рр.) й вироблення лінгвістичного інструментарію протидії інформаційним впливам РФ (*2014 р. – по теперішній день*); схарактеризовано когнітивно-прагматичний і мультимодально-дискурсивний виміри контрсугестивного контенту на прикладі дискурсів Центру моніторингу інформаційного простору та протидії Штабу Командування СВ ЗС України в умовах повномасштабного вторгнення РФ, зокрема визначено контрсугестивні механізми створення та просування міських легенд “Привид Києва” і “Валькірії Києва”; *удосконалено*: визначення поняття *інформаційна війна*, що тлумачиться у лінгвістичному вимірі як війна дискурсів із застосуванням можливостей мови, зокрема сугестивних, задля здійснення когнітивно-прагматичного впливу на певні цільові аудиторії противника з метою протидії його ворожим намірам або досягнення певних стратегічних

цілей; перелік лінгвістичних сугестивних і контрсугестивних технологій, що використовуються в дискурсах повномасштабного вторгнення РФ в Україну; комплексний підхід до аналізу лінгвосугестивних технологій, технік і прийомів, що використовує російська пропаганда в друкованій та інтернетній продукції; концепцію битви наративів як розвинутої боротьби у когнітивній сфері інформаційного простору, що супроводжується використанням сугестивних і контрсугестивних технологій; *дістали подальшого розвитку*: наукові підходи до визначення сутності понять *лінгвосугестивна технологія, лінгвосугестивна техніка, лінгвосугестивний прийом* та запропоновано їх авторське визначення; теорія епістолярного жанру, який в умовах інформаційної війни набув жанрово-стилістичних модифікацій, що використовуються як у сугестивних, так і у контрсугестивних дискурсах; теорія жанру сторітелінгу, який відзначений у сугестивних і контрсугестивних дискурсах дифузністю, пов'язаною з мультимедійними техніками його створення, зокрема застосуванням елементів сучасного вебдизайну; когнітивно-прагматичний і мультимодально-дискурсивний підходи сучасної лінгвістики до дослідження мовного матеріалу, на яких ґрунтувався аналіз лінгвосугестивних технологій інформаційної війни.

Отримані основні наукові результати є новими для гуманітаристики і філології в аспектах поглиблення положень теорії наративно-маніпулятивної дискурсології, на засадах якої ґрунтується поняття інформаційної війни та лінгвосугестивного впливу її медійних артефактів.

Використання автором інструментарію автоматизованого аналітичного сервісу Attack Index дозволило отримати нові дані щодо рівня та/або ступеня інформаційної небезпеки, наявності інформаційних операцій та стадій їх розвитку, динаміки негативної тональності публікацій тощо.

До нових наукових здобутків варто зарахувати розроблену вперше методику мультимодального аналізу наративних дискурсів інформаційної війни, яка складалася з трьох послідовних етапів і виявилася ефективною для виявлення сугестивних смислів, закладених різними семіотичними системами для позиціонування потрібних наративів. Новаторський

методологічний підхід відзначається білатеральністю, оскільки реалізується за двома напрямками: перший – контент-аналіз лінгвосугестивного впливу доктрин і медіапродуктів РФ в інформаційній війні проти України і другий – мультимодальний аналіз проактивних контрсугестивних комунікацій, розроблених у Центрі моніторингу інформаційного простору та протидії Штабу Командування СВ ЗС України за період 2022-2024 років.

Отримані наукові результати **в теоретичному плані** є значимими для розширення положень когнітивної прагматики і мультимодальної дискурсології у плані їх зв'язків із терміноапаратом маніпулятивної комунікації, лінгвосугестивними технологіями та загалом поняттям інформаційної війни як феноменом, сконструйованим мовними і дискурсивно-сугестивними практиками її перебігу для впливу на цільові аудиторії з метою досягнення стратегічних цілей або протидії ворожим намірам.

Практичне значення отриманих результатів (опрацьованого фрагмента фактичного матеріалу дослідження) полягає в можливості їх використання *в освітній діяльності* – під час викладання дисциплін “Загальне мовознавство”, “Лінгвістичний аналіз тексту та дискурсу”, “Стратегічні комунікації”, дисциплін журналістського циклу, а також під час написання посібників і підручників із цих дисциплін; *у науковій діяльності* – як підґрунтя для подальшого теоретичного розроблення питань лінгвосугестивних впливів і контрсугестивної комунікації, зокрема підготовки наукових праць з питань лінгвістичної експертизи, контрсугестивного захисту Держави, укладання словників термінів з питань інформаційної війни; *в інформаційно-аналітичній діяльності* інституцій сектору безпеки і оборони України у сфері захисту інформаційної безпеки – як методологічної основи для розроблення методів протидії лінгвосугестивним впливам РФ.

Це дає підстави для попереднього узагальнення про те, що здійснений у дисертації комплексний аналіз лінгвосугестивних технологій ворожого впливу медійної друкованої й інтернет-продукції РФ на цільову аудиторію та розроблення контрсугестивних стратегій для протидії йому не лише розширюють теоретичний вектор праць у сфері лінгвістики та когнітивно-

дискурсивної її парадигми, а й мають безпосереднє практичне значення для розуміння й управління ситуаціями, пов'язаними з інформаційною війною РФ проти України.

Позитивно варто оцінити і структуру дисертації з її композицією. Дисертаційна праця складається з анотацій двома мовами, списку опублікованих робіт автора, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, списку словників і довідникових видань, списку джерел ілюстративного матеріалу та додатків. Вступ містить характеристику актуальності теми дослідження, наукової новизни одержаних результатів, методів дослідження, апробації проміжних і кінцевих результатів.

У першому розділі дисертації “Теоретичні засади дослідження лінгвосугестивних технологій інформаційної війни у сучасній лінгвістиці” автор системно простежує формування наукового об’єму поняття *інформаційна війна* від 70-х років ХХ ст. до 2014 року: від науково-практичних пошуків, які були сконцентровані на вивченні питань вироблення лінгвістичного інструментарію ведення інформаційної війни, і до акумуляції наукового досвіду для вироблення ефективних способів і засобів протидії, зокрема лінгвосугестивних. У дисертації логічно здійснено перехід до аналізу стану лінгвістичних сугестивних та контрсугестивних технологій у різних наукових школах, передовсім лінгвістичних (стор. 27-33 дис.). Представлено огляд праць представників двох лінгвістичних шкіл: Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (О. Бондаренко, С. Гречко, Н. Слухай, О. Снитко та ін.), де розробляються алгоритми контрсугестивних технологій для подолання деструктивних впливів російської пропаганди, та Національної академії СБ України (Л. Компанцева та ін.), зосередженої на дослідженні технологічного дискурсу як інструмента досягнення переваг в інформаційній війні, семіотичному вимірі гібридної війни, лінгвістичній експертизі дискурсів російської пропаганди.

На засадах праць згаданих учених дисертант послідовно випрацьовує поняттєвий терміноапарат своєї дисертації, обґрунтовано доводить

відмінності між ключовими її термінами, якими є: “лінгвістична сугестивна технологія”, “лінгвістична сугестивна техніка” і “лінгвістичний сугестивний прийом”. Сформульовані автором визначення цих понять свідчать про те, що вони перебувають між собою у гіперо-гіпоніміїчних відношеннях.

Окрему увагу в теоретичному розділі приділено розкриттю мультимодального характеру дискурсу інформаційної війни. Сформульовано робочу дефініцію дискурсу інформаційної війни як мультимодального конструкту, що включає базові семіотично-опозиційні поняття для їх учасників (*війна – мир, Перемога – поразка, денацифікація – національна стійкість* тощо), створює інтеракції між цільовими аудиторіями із використанням різних семіотичних систем задля сугестивного впливу та контрсугестивних відповідей, які зумовлюють відповідну організацію текстів як доктринального, так і пропагандистського характеру (стор. 68 дис.).

Завершує теоретичний розділ параграф “Методика дослідження лінгвосугестивних технологій, впроваджених у мультимодальний нарративний дискурс інформаційної війни”, в якому автор розробив три алгоритми застосування мультимодального дискурс-аналізу для виявлення технік і прийомів лінгвосугестивних технологій інформаційної війни (стор. 78-79 дис.). Особливістю застосованої методики, як зазначає Сергій Васильович, є використання автоматизованого аналітичного сервісу Attack Index, який “включає відкриті джерела даних, штучний інтелект, низку запатентованих алгоритмів, інструменти для збору та візуалізації даних”.

Розроблена методика дозволила визначити роль різних семіотичних ресурсів у конструюванні смислів як деструктивного спрямування, що навіюються ворожою пропагандою, так і контркомунікаційного і терапевтичного, що передбачають формування національної стійкості суспільства у кризових умовах (стор. 81 дис.).

Дозволю собі принагідно поставити запитання дисертанту. Чим можна пояснити наведення переліку загальновідомих термінів і понять з їх визначеннями наприкінці цього параграфу, які час від часу вже неодноразово згадувалися в попередніх параграфах в різних наукових інтерпретаціях? Ба

більше, параграф є методичним, а терміни і поняття випрацьовуються у перебігу формулювання теоретичних положень дисертації. Також виникає запитання, чому цей параграф включено до теоретичного розділу (див. назву розділу). Можливо, варто було б назвати розділ “Теоретико-методологічні засади дослідження ...”.

У другому розділі дисертації “Лінгвосугестивні впливи РФ в інформаційній війні проти України” на великому фактажі опрацьованого (кількісно, статистично і якісно) доктринального і медійного мовно-дискурсивного матеріалу автор доводить, що російські пропагандисти для патогенного впливу на поведінку і систему цінностей цільових аудиторій системно використовують такі лінгвосугестивні технології: *емпатії* – для побудови дискурсів, які апелюють до почуття довіри цільових аудиторій, знижуючи їхній рівень критичності у сприйнятті інформації; *інтелектуальної рецепції* – для впровадження готових думок і суджень у картину світу адресатів; *формування символічних систем* – для структурування дійсності засобами мультимедійного дискурсу; *психічного зараження* – для трансляції цільовим аудиторіям певного емоційного стану; *переконання без критичного аналізу інформації* – для впровадження потрібної інформації на основі завчасно підготовлених питань і відповідей; *симулякризації* – для створення альтернативної реальності, яка подає фальшиву інформацію про ситуацію.

Автор систематизував доктринальні документи РФ і дійшов висновку, що в них виявлені лінгвосугестивні технології деталізуються ще й 9-ма лінгвосугестивними техніками (стор. 87-93 дис), спрямованими на обґрунтування деструктивної інформаційної діяльності країни-агресорки як справедливої боротьби за збереження суверенітету держави. Окрім того, здійснено дискурс-аналіз текстів доктрини “Русський Донбас”, який довів, що “у тексті доктрини використано ті самі лінгвосугестивні технології, що й у доктринальних документах РФ, зокрема технологію переконання без критичного аналізу інформації, технологію симулякризації, технологію інтелектуальної рецепції”. Наведені приклади до цих технологій свідчать про системність

маніпулятивних впливів РФ з метою формування сприятливого ставлення різних цільових аудиторій – як внутрішніх, так і зовнішніх – до воєнної агресії в нашій Державі (стор. 94 дис.).

Досліджувані технології супроводжуються позиціонуванням концептуальної опозиції *СВОЇ – ЧУЖІ (ВОРОГ)* на міжнаціональному та глобальному рівнях, що представлена широкою системою контекстуальних антонімів (Таблиця 2.1.1). Підсумовано, що лінгвосугестивні технології і техніки, використані в доктринальних документах РФ і доктрині “Русський Донбас”, агресивно нав’язують адресатам негативне ставлення до *ЧУЖИХ* (країн Заходу та України), створюють російську концептуальну картину світу як альтернативну реальність, що базується на симулякрах-підмінах, демонструє мімікрію феномену під об’єкт і є повною протилежністю реальності. Агресія РФ представляється як захист від *посягання країн Заходу “на суверенітет і територіальну цілісність Росії”*; вторгнення РФ в Україну – як *“неврегульований регіональний конфлікт”*. Адресати (цільові аудиторії РФ, країн Заходу та України) попереджаються про можливість силового вирішення конфліктів *“... у регіонах, що межують з РФ”* (стор.101 дис.).

Що стосується виконаного контент-аналізу лінгвосугестивного впливу пропагандистського дискурсу РФ, то дисертант залучив різні жанрові форми друкованої продукції: газети, листівки, плакати, брошури, а також віртуальний формат мережевої гри *Escape from Tarkov*.

Лінгвосугестивні технології і техніки у всіх типах пропагандистського дискурсу РФ використовують такі прийоми: глумливу російську транслітерацію та перекручення слів і словосполучень української мови; невластиву внутрішню форму слів; інвективи і стилістично знижену лексику як прояв вербальної агресії; дієслова в наказовому способі для формування некритичного сприйняття команд; лінгвоксенофобні іменування країн-колишніх республік СРСР; прийменник *на*, замість *в* у вислові *“на Україні”* й навпаки, – прийменник *в*, замість *на* для визначення статусу Донбасу як *“республіки”* (*“в Донбасі”*, *“в Новоросії”* та ін.); лексичні маркери зневаги до України, національних символів тощо .

У Розділ 3 “Проактивність контрсугестивних комунікацій Центру моніторингу інформаційного простору та протидії Штабу Командування Сухопутних військ у системі інформаційної безпеки України в умовах війни” автор аргументовано і переконливо наголошує, що з перших днів повномасштабного вторгнення РФ в Україну Центр в екстремальних умовах вів ефективну контрсугестивну діяльність, що ґрунтувалася на когнітивно-прагматичному й мультимодально-дискурсивному підходах.

У контрсугестивних комунікаціях Центр використовував дві провідні комунікативні стратегії – *збереження ідентичності (етнокоду та націокоду) і рух до перемоги*. Перша стратегія представлена двадцятьма тактиками, серед яких шість виокремлено за результатами дискурс-аналізу комунікацій СВ ЗС України (підтримка новобранців; демонстрація можливостей вибору військової професії та самореалізації; демонстрація сили духу українських воїнів; позиціонування ролі жінок у війні; документування воєнних злочинів армії РФ). Друга стратегія представлена вісьмома тактиками, дві з яких визначено також під час проведення дисертаційного дослідження (документування історії, формування військового побратимства і посестринства). Для цих висновків у розділі наведено скріншоти фото, відеоматеріалів, приклади трансляції наративів *Перемога йде за сильними. Доєднайся до сильних! Будь собою! Обери підрозділ і спеціальність*, приклади наративного дискурсу на фейсбук-сторінці Сухопутних військ ЗС України у 2023 році та ін.

Загалом робота значно підвищує свою наукову цінність завдяки численним таблицям, діаграмам, фото і відеоматеріалам (особливо в 3 розділі).

Обґрунтованість і достовірність основних положень і висновків дисертації забезпечено коректним аналізом наукової літератури (211 позицій, з яких 76 – іноземними мовами), достатньою кількістю проаналізованого фактичного матеріалу (6 тис. 834 публікації з ключовими словами *СВО, Украин*, 516 публікацій з ключовим словом *украинствующие*, представлених у російському медіапросторі у період 2022-2025 рр., 2 666

публікацій – за запитом *валькир Киев*, 380 публікацій за запитом *Призрак Киев*, – у період лютий – липень 2022 року; 5 тис. 750 дискурсивних фрагментів, представлених в інтернетних ресурсах Сухопутних військ ЗС України – ютубі, фейсбуці, інстаграмі; 73 одиниці друкованої інформаційної продукції (43 одиниці, розробленої Центром, 30 одиниць – російської пропагандистської продукції, отриманої під час польових досліджень), ефективним застосуванням комплексу методів і прийомів дослідження, детально описаних у першому розділі дисертації.

З огляду на отримані наукові результати дослідження, можна зробити висновок, що здобувач виявив високий рівень виконання наукового завдання, пов'язаного із виявленням і комплексним аналізом лінгвосугестивних технологій інформаційної війни шляхом застосування когнітивно-прагматичного і мультимодально-дискурсивного підходів.

Дисертаційна праця спрямована на реалізації положень Стратегії забезпечення державної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 16.02.2022 р. № 56/2022, Стратегії інформаційної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 28.12.2021 № 685/2021. Обрана тема відповідає п.п. 1 і 24 Основних напрямів наукових та науково-технічних досліджень в системі Служби безпеки України, затверджених наказом Центрального управління СБ України від 08.04.2017 р. № 209. Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Національної академії СБ України 16.11.2021 р., протокол № 03, уточнено 27.02. 2025 р., протокол № 02.

Результати наукового дослідження апробовано в діяльності Центру моніторингу інформаційного простору та протидії Штабу Командування СВ ЗС України в умовах повномасштабного вторгнення РФ. Отримані результати дослідження також впроваджено в освітній процес і наукову діяльність Національної академії СБ України (акт впровадження від 21.05.2025 р.).

Дисертація Карнауха Сергія Васильовича не має ознак академічного плагіату.

Проте, як і будь-яка новаторська праця викликає певні міркування і містить дискусійні моменти.

1. Автор визначає метафоричні вислови “війна дискурсів” і “битва наративів” (стор. 57 дис.) як терміни. За якими показниками зроблені такі висновки?

2. Автор вважає актуальним поділ наративів на системні, національні, регіональні та наративи з окремих питань (стор. 61 дис.). Яким чином ця парадигма співвідноситься зі стратегічним підходом, представленим у “Стратегії інформаційної безпеки”, затвердженої Указом Президента України від 28.12.2021 р. № 685/2021, де визначено поняття *стратегічний наратив* як “спеціально підготовлений текст, призначений для вербального викладення у процесі стратегічних комунікацій з метою інформаційного впливу на цільову аудиторію?”

3. Вважає, що міська легенда “Привид Києва”, одним з авторів якої був дисертант, отримала в праці наукове обґрунтування. У той же час виникає питання щодо семантики образу. У праці надано визначення лексеми *привид* (стор. 187. дис.) за Академічним тлумачним словником: 1. Дух померлого, який привиджується людям забобонним або з хворобливою уявою. фольк. Персонаж народних казок, легенд і т. ін., який уособлює дух померлого. 2. Неясні, ледве окреслені контури чого-небудь. 3. Що-небудь нереальне, часом оманливе. Наведені тлумачення дещо не відповідають визначеній місії героя міської легенди, місія якого – захистити повітряний простір над Києвом (стор. 186 дис.).

Карнаух Сергій Васильович продемонстрував високий рівень теоретичних знань та практичних навичок, що дозволили йому сформулювати коректні наукові висновки та визначити перспективні напрями подальших досліджень.

Дисертація Карнауха Сергія Васильовича на тему “Лінгвосугестивні технології інформаційної війни” відповідає вимогам п. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про

присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44, та Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Офіційний опонент:

доктор філологічних наук, професор,
проректор з наукової роботи
і міжнародного співробітництва
Київського національного
лінгвістичного університету

Власноручний підпис
Алла КОРОЛЬОВА
Інспектор ВК
Алла Корольова